Najat Shamil Ali

A Közel-Kelet helye a világgazdaságban

A kétpólusú nemzetközi rendszer összeomlását követően nem jött létre egy szilárd, stabil világrend, amelyben a küzdelemből győztesen kikerült Egyesült Államok abszolút fölénnyel diktálhatja akaratát az egész világra. Washington, amely 1991 elejétől mégis gyakorlatilag egyedül irányít, az új nemzetközi rend keretében nem tudja érdemben befolyásolni a Közel–Kelet alapvető kérdéseit (a békefolyamat, az iraki kérdés, az afganisztáni helyzet, a libanoni válság, az iráni hatalmi törekvések, a kurd kérdés, stb.), illetve közvetlen beavatkozásival és katonai cselekményeivel még feszültebbé és átláthatatlanná tette a helyzetet.[1]

A Közel-Kelet előkelő helyet foglal továbbra is a nemzetközi porondon. Ez még hangsúlyosabbá vált 2003 márciusa, a harmadik Öböl-háború óta. El kell fogadni, hogy a fejlődő világ és benne a Közel-Kelet országainak sokrétű gondjait nem lehet megoldani, illetve nem lehet mérsékelni a fejlett világ megértő támogatása nélkül.

1. számú táblázat: Az arab és a közel-keleti országok legfontosabb adatai 2004-ben[2]

Ország	Függetlenség éve	Terület (km^2)	Népesség (millió fő)	GDP (milliárd USD)	GDP/fő (USD)
Algéria	1962	2.381.740	33	212	6.600
Bahrein	1971	620	0,7	13	19.200
Comore-szigetek	1975	2.170	0,7	0,4	700
Dzsibuti	1977	22.000	0,5	0,6	1.300
Egyesült Arab Emirátusok	1971	82.880	2,6	64	25.200
Egyiptom	1922	1.001.450	78	316	4.200
Irak	1932	437.270	26	54	2.100
Irán	1979	1.648.000	68	516	7.700
Izrael	1948	20.770	6,3	129	20.800
Jemen	1918	527.970	21	16	840
Jordánia	1946	92.300	6	26	4.500
Katar	1971	11.437	0,9	20	23.200
Kuvait	1961	17.820	2,3	48	21.300
Libanon	1943	10.400	3,8	19	5.000
Líbia	1951	1.759.540	5,8	38	6.700

[1] A Közel-Keletet tágan értelmezem: az összes arab országot – tehát az észak-afrikai országokat is –, Törökországot, Iránt és Izraelt is ide sorolom. Ez az erőltetett tágítás azért szükséges, mert a közös nyelv, a közös kultúra, a közös történelem nincs tekintettel a fölrajzi kategóriákra az arabok esetében. Ugyanez vonatkozik a közös vallásra és történelemre a térség egészét illetően (a nem muszlimok aránya mintegy 20 százalék). Így a térségben 420-450 millió ember él.

[2] Forrás: *CIA Factbook*, www.cia.gov/cia/publications/factbook
(Letöltve: 2005.09.19.)

Marokkó	1956	446.550	33	135	4.200
Mauritánia	1960	1.030.700	3	6	1.800
Nyugati Part és a Gázai övezet	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.
Omán	1970	212.460	3	38	13.100
Szaúd-Arábia	1932	1.960.582	27	310	12.000
Szíria	1946	185.180	19	60	3.400
Szomália	1960	637.657	9	5	600
Szudán	1956	2.505.810	40	76	1.900
Törökország	1923	780.580	70	509	7.400
Tunézia	1956	163.610	10	71	7.100

A térség jelentőségét alig kell hangsúlyozni, hiszen az emberi civilizáció bölcsője és jelenleg is meghatározó szerepet játszik a világgazdaságban és a világpolitikában. Kis túlzással azt mondhatnánk, hogy a térség olaja nélkül a fejlett világ nem állna jelenlegi magas szintjén, ha nem tudta volna azt évtizedeken át szinte fillérekért gazdasága fejlesztésére használni. Ez a megállapítás most is igaz, az 1973-as olajárrobbanás és az utolsó pár év magas olajárai ellenére is. A magasabb olajbevételeket az olajtermelők a fejlett országokból származó áruk vásárlására fordítják, illetve az ún. dollárfeleslegeket visszairányítják a nyugati országokba.

A mintegy 2000 milliárd dollárt kitevő tartalékok (nyugati bankokban, részvényekben, értékpapírokban), a nagy értékű ingatlanok és a földrajzi fekvés mellett a Közel-Kelet jelentőségét az növeli, hogy hatalmas olaj- és földgáz tartalékok találhatók itt, és a geológiai kutatások állandóan magasabb adatokat mutatnak.

Az arab országok és a fent említett közel-keleti országok gazdasági mutatói ugrásszerű ingadozásokat mutatnak az utóbbi két év olajár változásai következtében (ehhez hozzájön még a dollár gyengülése is). Az alábbi táblázat adatainak összehasonlítása az előző táblázat adataival jól szemlélteti ezt a változást.

2. számú táblázat: Az arab és a közel-keleti országok legfontosabb adatai 2006-ban[3]

Ország	**Függetlenség éve**	**Terület (km^2)**	**Népesség (millió fő)**	**GDP (milliárd USD)**	**GDP/fő (USD)**
Algéria	1962	2.381.740	33	253	7.700
Bahrein	1971	665	0,7	17,7	25.300
Comore-szigetek	1975	2.170	0,7	0,441	600
Dzsibuti	1977	23.000	0,5	0,6	1.000
Egyesült Arab Emirátusok	1971	83.600	2,6	129	49.700
Egyiptom	1922	1.001.450	79	328	4.200
Irak	1932	437.072	27	94	1.900
Irán	1979	1.648.000	69	610	8.900
Izrael	1948	20.770	6,4	166	26.200
Jemen	1918	527.970	21	20	900
Jordánia	1946	92.300	6	29	4.900

[3] Forrás: *CIA Factbook*, www.cia.gov/cia/publications/factbook (Letöltve: 2007.01.29.)

Katar	1971	11.437	0,9	26	29.400
Kuvait	1961	17.820	2,4	52	21.600
Libanon	1943	10.400	3,9	21	5.500
Líbia	1951	1.759.540	5,9	75	12.700
Marokkó	1956	446.550	33	147	4.400
Mauritánia	1960	1.030.700	3	8,4	2.600
Nyugati Part és a Gázai övezet	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.
Omán	1970	212.460	3	44	14.100
Szaúd-Arábia	1932	2.149.690	27	374	13.800
Szíria	1946	185.180	19	75	4.000
Szomália	1960	637.657	9	5	600
Szudán	1956	2.505.810	41	96	2.300
Törökország	1923	780.580	70	629	8.900
Tunézia	1956	163.610	10	88	8.600

A mezőgazdaságilag hasznosítható földterület nagysága az arab országokban 198 millió hektár, ebből csak 68,5 millió hektárt (34 százalékot) hasznosítanak. Az állatállomány nagysága 293 millió, ebből 231 millió juh és kecske, 50 millió marha és bivaly és 12 millió teve.

Becslések szerint az arab országok hatalmas mennyiségű gabonaimportra szorulnak mivel a gabonaszükségletnek csak a felét, a hússzükségletnek csak a 40-50 százalékát fedezik a hazai források.[4] Általánosságban az arab országok importból elégítik ki az élelmiszerszükséglet jelentős részét. A nép nagy része élelmiszertámogatásra szorul, ami jelentős összegeket igényel az állami költségvetéstől. Amikor az IMF követelésére az egyiptomi kormány 1977 januárjában megszüntette az alapélelmiszerek állami támogatását, zavargások voltak az egész országban, amelyek mérlege 80 halott, 560 sebesült és 1200 letartóztatott. Ehhez hasonló „kenyérlázadások" voltak 1984-ben Marokkóban, Algériában és Tunéziában. Szudánban – amelyet az arab világ lehetséges élelmiszerkosaraként emlegetnek – pedig Nimeri bukásához vezetett az élelmiszerek dotációjának megvonása.

A közel-keleti országok gazdasági és politikai kihívásai napjainkban

A térség országai mind független államok a palesztin területek kivételével. Legtöbbjük politikai rendszere a parlamentáris demokráciát hirdeti szavakban, a gyakorlatban a diktatúra valamelyik vállfaja érvényesül. Ennek a tanulmánynak nem feladata az uralkodó rendszerek minősítése. Azonban jelezni kell, hogy a világ többi térségétől eltérően az emberek egy jelentős része pesszimistán szemléli a fennálló és a várható helyzetet. A politikai rendszerek nem tartják be a demokrácia minimális játékszabályait sem (talán bizonyos fenntartásokkal kivétel ezalól Törökország, Izrael, Libanon, Jordánia és Marokkó). Az olajbevételeket nem az állampolgárok javára hasznosítják (az Öböl országainak mindegyike az állampolgároknak is juttat valamit ezekből a hihetetlen magas összegekből), és nagyon elmaradott és fejletlen a gazdasági struktúra. Nincs

[4] Alan RICHARD [1986]: *Az arab mezőgazdaság következő évtizede: ígéretes látásmód vagy óhajok foszlányai.* Az Arab Egység Tanulmányok Központja. Bejrút, 1986. október.

remény komoly és érezhető változásokra a belátható jövőben. Ennek egyik következménye a vallásos irányzatok erősödése, amely lényegében válasz a szomorú valós helyzetre, és az egy évszázada fennálló ósdi politikai rendszerekre. Nem egyszerű feladat annak eldöntése, hogy milyen mértékben játszanak szerepet az elmaradottság kialakulásában a belső és a külső tényezők.[5]

3. számú táblázat: Az arab országok fő mutatói 2005-ben[6]

Terület	14,2 millió km^2
Terület aránya a világ összterületéhez viszonyítva	10,2 százalék
Népesség	309,9 millió fő
Népesség aránya a világ össznépességéhez viszonyítva	4,8 százalék
Foglalkoztattok száma	111,7 millió fő
Munkanélküliség aránya	15 százalék
GDP (folyó áron)	1,066 milliárd USD
Egy főre jutó GDP (piaci áron)	3,558 USD
Olajtartalékok a világ olajtartalékának százalékában	59,0 százalék
Földgáztartalékok a világ földgáztartalékának százalékában	29,4 százalék
Olajtermelés	22,8 millió barrel/nap
Olajtermelés a világ olajtermelésének százalékában	31,7 százalék
Olajbevételek (folyó áron, éves szinten)	281,1 millió USD

A közel-keleti országok nemzetközi kapcsolatokban elfoglalt helyének megítélését illetően több összetett tényezőt érdemes figyelembe venni. Ezeket a következőkben lehet összefoglalni:

- Az állam formája, a demokrácia érvényesülése és az emberi jogok helyzete. Függetlenül attól, hogy monarchia vagy köztársaság van-e az adott országban, az uralkodók, uralkodó családok, uralkodó pártok többsége már évtizedek óta gyakorolják a hatalmat. Irakban (eltekintve az utóbbi hat évtől) és Szíriában több, mint 30 éve a Baasz Párt akarata érvényesül, Iránban 1979 óta, Algériában 1962 óta lényegében nem változott az uralkodó rendszer, az Arábiai-félszigeten a század eleje óta ugyanazok a családok uralkodnak. A demokratikusnak tekintett rendszerek sem állják ki a nyugati értelemben vett demokrácia kritériumait. Néhány ország stabilnak mondható (Marokkó, Jordánia), mások nyílt diktatórikus rendszerek (Irak Szaddám idejében, Szíria, Líbia, Szudán), megint mások nyugati mintákat utánzó alkotmányos berendezkedésűek (Marokkó, Jordánia, Egyiptom, Libanon, Tunézia, Törökország). Vannak abszolút monarchiák (Szaúd-Arábia), és alkotmányos – az alkotmány sajátos értelmezésével – monarchiák (Kuvait, Omán, Egyesült Arab Emirátusok, Bahrein, Katar).
- Az egymás közötti kapcsolatok, ezen belül pedig, az arab országok közötti kapcsolatok, a közel-keleti békefolyamat kudarcai és akadozása, a kurd kérdés hatása Törökországra, Irakra és Iránra, Törökország és az arab országok kapcsolatai a Tigris és az Eufrátesz vizének megosztását illetően, az észak-afrikai országok kapcsolatai az Európai Unióval, a pakisztáni atombomba (iszlám bomba!) és az izraeli atombomba létének lehetősége, legújabban pedig Irán törekvése a nukleáris technológia beszerzésére.

[5] Lásd Csicsmann László tanulmányát a kötetben. (A szerk.)
[6] Forrás: *Az egységes arab gazdasági beszámoló* [2006], Arab Liga, Kairó.

- A térség egészének, illetve egyes országainak kapcsolatai a világ többi régiójával és országaival. Ide sorolható Izrael különleges kapcsolata az Egyesült Államokkal, a harmadik Öböl-háború, Oroszország szándékai és lehetőségei a térségben, Irán szándékai szerinti események Irakban, Libanonban és a palesztin területeken.
- A térség országai gazdaságainak struktúrái és azok változtatásának lehetőségei és korlátai, az olajbevételek fejlesztési célokra való fordítása, az egymás közötti gazdasági együttműködés hiánya.
- A kulturális és az ideológiai válság megoldásának irányai, és azok esetleges szembekerülése a Washington által fémjelzett nyugati kultúrával és várokozásokkal. Valószínűleg itt várhatók a legnagyobb összecsapások mivel az Egyesült Államok nem mutat hajlandóságot álláspontjának megváltoztatására.

A kutatók és politikusok felé irányuló kérdés: el lehet-e szakadni a világban uralkodó hatásoktól és lehet-e külön utat járni? A válasz nem. Az az állam, amely ezt teszi Észak-Korea sorsára jut. Ez fokozattan igaz a közel-keleti országokra, mert földrajzi fekvésük, gazdasági érdekeik és civilizációs hagyományaik miatt nem engedhetik meg a Nyugattól, különösen Európától való teljes elszakadásukat. Az olaj és a földgáz fő vásárlói az ipari országok, a fogyasztási cikkek és a beruházási javak fő forrásai ugyancsak az ipari országok, a fejlődő világban használt technikai eszközök és technológiák a fejlett országokból származnak, a térség értelmiségi elitje a nyugati egyetemeken tanult és többségük elfogadja a nyugati gondolkodás alaptételeit, ha azok nem érintik a hatalmi kérdéseket. Az olajból és más forrásokból származó megtakarítások nem a közel-keleti bankokban és részvényekben fekszenek, hanem a nyugati országokban vannak. A térség kormányainak jelentős része (különösen a gazdagabb fele) amerikai támogatással tud fennmaradni. Tehát a külső tényezők meghatározó szerepet játszanak, és az utolsó években az Egyesült Államok és az adott ország kapcsolatai határozzák meg a nemzetközi mozgásterét. Az előző évtizedekben voltak kísérletek a nyugati hatalmaktól való függőség csökkentésére, de lényegében és a végső eredményt illetően sikertelenek voltak. A hetvenes évek elején Irak Franciaországot szemelte ki partnernek a Nagy-Britannia elleni harcban, amikor sor került a külföldi olajvállalatok államosítására. Egyiptomban Nasszer elnök volt nagymestere a Szovjetunió felhasználásának az USA és a Nyugat ellen. Ugyanezt tette Szíria 1991-ben, hiszen részt vett az Irak elleni háborúban, mert attól több hasznot remélt, mintha továbbra is az orosz érdekszférában maradt volna. Egyiptomnak az arab világban betöltött súlya és nagy lélekszáma következtében sikerült bizonyos eredményeket elérnie. A Nyugat azért is érdekelt Egyiptom megnyerésében, mert annak még mindig nagy a tekintélye a 310 milliós arab világban. Szíria nem érte el célját, a Golán-fennsík visszaszerzését, mivel Washington jobban elkötelezett Izrael, mint az arabok irányában.

Geopolitikai fekvés, energiaforrás

A Közel-Kelet földrajzi fekvése és energiakészletei következtében olyan térség, amelyet az egyeduralkodó Egyesült Államok nem hagyhat magára, vagyis nem dönthet saját sorsa felöl. Három kontinensen fekszik (Törökország európai ország), határos az Európai Unióval, határos a forrongó közép-ázsiai köztársaságokkal, ahol a felfedezett

hatalmas szénhidrogénforrások kiaknázásáért a nyugati tőke részvételével óriási küzdelem kezdődött.

Jelenleg Washington olajszükségletének mintegy 30-40 százalékát a Közel-Keletről szerzi be, Európa esetében ez a szám már 90 százalék, Japánnál pedig eléri a száz százalékot. Ezen kívül, tekintettel az olaj- és földgázkészletekre, a Nyugat nem engedheti meg az olajtermelő arab országoknak, hogy ellenőrzés nélkül intézzék ügyeiket. Erre az ellenőrző szerepre nagyon alkalmasnak bizonyult az ENSZ és annak Biztonsági Tanácsa. Az arab olajmonarchiáknak ugyanakkor szoros érdeke fűződik ahhoz, hogy a Nyugat védelmét élvezzék, mert az események bebizonyították, hogy nemcsak a radikális erők fenyegetik trónjaikat, hanem a nyugati egyetemeken tanult és felvilágosult csoportok is.

A szorosan vett politikai tényezőkön kívül az alábbiak játszanak szerepet abban, hogy erősek maradnak a kapcsolatok a közel-keleti országok és a nyugati világ között:

- Élelmiszerszükségletének jelentős részét Nyugatról importálja a térség országainak többsége és a belátható jövőben a helyzet nem fog változni (erről már volt szó az előzőekben).
- Kereskedelmi függőség. A fejlődő országok többségéhez hasonlóan a térség országai is érzékenyek a külkereskedelemre. Az export aránya jelentős a hazai bruttó termékben, az olajexportálók esetében több mint 50 százalék. Amíg létezett a szocialista tábor a közel-keleti országok közül néhányan kísérletet tettek a Nyugattól való kereskedelmi függőség csökkentésére, ez azonban már a múltté.
- Fegyverek importja területén fennálló függőség. Itt az Egyesült Államok foglalja el az első helyet, Oroszország jelentős forgalmat bonyolít mégis, de a tendencia csökkenő. Franciaország is szerepel repülőgépeivel és rakétáival. Ezek az üzletek sok milliárd dolláros nyereséget biztosítanak a fegyvereladóknak.
- Adósság és olajdollárok a nyugati bankokban. Ha az arab országokat egyenként vizsgáljuk, akkor azt látjuk, hogy egy részük (pl. az Öböl-mentiek) körülbelül 2000 milliárd dollár felesleggel rendelkeznek (egyes becslések arról szólnak, hogy ennek fele szaúdi eredetű), mások viszont (pl. Egyiptom, Irak, Algéria) több tízmilliárd adósságot halmoztak fel. A feleslegekről és az adósságokról nem állnak rendelkezésre megbízható adatok, az azonban megállapítható, hogy ezek kezelése szorosan függ a Nyugat jó akaratától. Így Egyiptom adósságából több milliárdot elengedtek, miután 1991-ben tevőlegesen vett részt az Irak elleni nemzetközi koalícióban. Irak viszont jelentős adósságot halmozott fel ebben az időszakban (nincs pontos, és megbízható adat, de 160-260 milliárd dollárról szoktak írni). Irak hitelezői között jelentős összeggel szerepel Oroszország és Franciaország. Ezért nagy harcosai voltak az Irak elleni bojkott megszüntetésének, hogy minél előbb visszaszerezzék pénzüket, és minél nagyobb részesedés jusson nekik a várhatóan hatalmas beruházásokból, ha majd megszűnnek a büntető szankciók, és teljes erővel kezdődik az olajexport. Azonban az USA rátette a kezét Irakra, és alig valami morzsa jut a többieknek.
- Kulturális függőség. Jelenleg ez a legfontosabb téma, ha szóba kerülnek a közel-keleti országok és a nyugati országok közötti kapcsolatok. A két fél hozzáállása teljesen eltér a kérdés megítélésében. Sokan szeretnék, ha a helyi értékek és kulturális örökségek domináns szerephez jutnának az élet minden területén. Ezeket a nyugati szóhasználatban fundamentalistáknak nevezik. Érdekes módon a nyugati értékek egy része ellen harcolók között sokan vannak olyanok, akik

nyugati egyetemeken tanultak és közelről megismerték azt az életmódot és kultúrát. Ezzel együtt ezek az emberek elfogadják, sőt igénylik a Coca Colát, az előkelő csomagolású amerikai vagy francia fogyasztási cikkeket. Ha megbízható híreket akarnak hallani, akkor bekapcsolják a BBC-t és a műholdas nyugati tévéadásokat. Természetesen ezek az elemek elfogadják a nyugati közigazgatási és gazdaságirányítási sémákat, amellyel még jobban elősegítik a Nyugattól való függést. Talán ezt lehet nevezni kölcsönös függőségnek, mert a közel-keleti olaj nélkül nem működik a nyugati gyár, és a Coca Cola nélkül nem élet az élet a sivatagban, ahogy ezt már a magyar televíziók reklámjaiból is tudjuk.

Az 1973-as olajárrobbanás után a térségben voltak, akik arról ábrándoztak, hogy most már a Nyugat túsza a Közel-Keletnek, mert ha nincs olaj, akkor zűrzavar támad a kényelemhez hozzászokott nyugati ember mindennapi életében. Így is történt pár hétig-hónapig. Aztán kezdtek mutatkozni az olajáremelés jótékony hatásai nemcsak az olajtermelők pénztárcáját, hanem a nyugati országok egész gazdasági tevékenységét illetően is. Gazdaságossá vált még a legdrágábban termelő amerikai olajkút is. Újabb alternatív energiaforrásokat fedeztek fel. Takarékossági és gazdaságossági eljárások kidolgozására kényszerültek miután a fillérekért kapható olaj beszerzésének lehetősége megszűnt.

Már az amerikai elnök is arról beszélt 2007. január végén, hogy 20 százalékkal csökkenteni kell a benzinfogyasztást belátható időn belül. Fejlesztették az energiafelhasználás technológiai eljárásait. Az ipari termékek exportárait annyira felemelték, hogy az olaj cserearányában viszonylagos romlás következett be.

Az olajdollárok visszaáramlottak a nyugati bankokba és ott bekerültek a gazdasági folyamatokba, illetve visszaáramlottak a Közel-Kelet más országaiba bankhitel formájában. Ha valaki azt képzeli, hogy ezekkel az olajdollárokkal befolyást lehet gyakorolni Washington vagy a nyugati országok gazdaságára az elszakad a valóságtól, mert ezek az összegek bármennyire is hatalmasak a fejlődő országok szempontjából, nagyon csekélyek a nyugati gazdagságokat illetően. Hiszen az USA 2006-os GDP-je[7] 13220, Franciaországé 1871, Németországé 2585, Olaszországé 1727, az Egyesült Királyságé 1903 és az Európai Unióié 12820 milliárd dollár volt.[8]

A Sivatagi Vihar, majd a 2003-as Irak elleni katonai támadás új helyzetet teremtett a nyugati világgal való kapcsolatokban. Az arab országok többsége a nyugati erőkhöz csatlakozott, és azóta remélik, hogy az USA megváltoztatja a közel-keleti békefolyamattal kapcsolatos véleményét, és ráveszi Izraelt merev álláspontjának megváltoztatására. Az amerikai elnök sajátos helyzete és az izraeli lobbi aktivitása azonban nem teszik lehetővé, hogy a helyzet az arabok javára változzék. Komplikáltabbá teszi a helyzetet, hogy a 70 milliós muszlim Törökország a NATO tagja és komoly katonai együttműködést folytat Izraellel. Amennyiben nem történik komoly változás a Nyugat és a közel-keleti országok kapcsolataiban akkor Európa lesz az első szenvedő fél, mert a politikai és gazdasági helyzet további romlása újabb és újabb kivándorlást indít a Közel-Keletről Európa felé.

[7] A GDP-adatok vásárlóerő-paritáson szerepelnek.
[8] http://odci.gov/cia/publications/ (Letöltve: 2007. 01. 29.)

Az arab országok a 21. század küszöbén

Az arab jövőkutatók prognózisai nem túl optimisták általában, hiszen a térség jövőjét erősen befolyásolják a helyi politikai események, az egymás közötti konfliktusok és a világpolitika történései. A térség minden napjait befolyásoló politikai eseményeket a következőkben lehet összefoglalni:

- A palesztin kérdés végleges és megnyugtató rendezése.
- Az iraki helyzet rendezésének kilátástalansága.
- Törökország és arab szomszédjai vitái a nemzetközi vizek (Tigris és Eufrátesz) megosztásáról, a kurd kérdésről és bizonyos földterületek eredeti hovatartozásáról.
- Az Öböl-országok biztonságpolitikai dilemmái, félelmük Iraktól és Iránról.
- Vízmegosztási problémák Egyiptom és Szudán között, illetve viták a Jordán-folyó vizének megosztásáról az érdekelt országok között.
- Területi viták Szaúd-Arábia és szomszédjai között.
- Marokkó és Algéria közötti súrlódások Nyugat-Szahara kapcsán.
- Líbia dilemmái és helykeresése az arab országok, illetve az afrikai országok között.
- Autonómia-törekvések Irakban a kurdok részéről, illetve legújabban a egyes síita pártok részéről, Szudánban a nem muszlim, déli tartományok részéről, és a darfúri válság.

Irán befolyásának veszélyes növekedése Irakban, Libanonban és a palesztinok között.

Az aggódók gyakori kérdései, hogy felkészültek-e ezek az országok a huszonegyedik század fogadására, mi lesz, ha a fent említett kérdések megoldatlanok maradnak (ami valószínű). A válasz nem egyszerű, mivel nem elegendő az érintett országok akarata, hanem a nemzetközi viszonyok, a Közel-Kelet fejleményei és erőviszonyai jelentős befolyást gyakorolnak a jövő alakulására.

Az arab országok több évtizedes dilemmája a politikai és gazdasági egység kérdései. A lista élén áll az iszonyatos különbség a gazdagság, illetve a szegénység területén. A tömegek több mint egyharmada szegénységben él, nagy a munkanélküliek száma, elégtelenek az egészségügyi szolgáltatások, ismeretlen a falvak egy részében az elemi oktatás, az ivóvíz, az áramellátás. A szegénységet tetézi a családtervezés hiánya, illetve ismeretlensége. A jövőt illetően bizonytalanok a gazdasági-társadalmi fejlődés kilátásai. Hiányoznak a gazdaságirányítás stabil eszközei, illetve a többség kényszerpályán mozog, és kénytelen tűzoltómunkával enyhíteni a gondokon. A rendelkezésre álló csekély forrásokat is pazarló és improduktív módon használják fel. Ezt nevezik általában a jövő generáció lehetőségeinek a jelenlegi generációk általi felélésének. Ezért hirdette a kuvaiti kormány már a hetvenes évek végétől, hogy az olajból származó bevételeket okosan kell befektetni, és mára a befektetések jövedelmei komoly bevételek forrása Kuvait esetében.

Az arab országok sem kerülhetik el a globalizáció hatásait. Talán ebben a térségben még élesebben jelentkeznek a globalizáció hatásai, mint a fejlődő világ egyéb területein. Az előzőekben említettek nem kezelhetők a tartós béke nélkül. A béke végleges győzelme még messze van a térségben, sok a megoldandó probléma.

A jövő kilátásai miatt aggódók a legnagyobb jelentőséget az „arab megbékélésnek” tulajdonítják.[9] Első helyre sorolandó Kuvaitnak Irak által történt megszállása majd felszabadítása a szövetséges haderők által. Ez a kérdés, és következményei több csoportra osztják az arab országokat és lehetetlenné teszik a közös fellépést más kérdésekben is.

A belső helyzet sem elhanyagolható probléma az arab országok közötti kapcsolatokban. Komoly viták és szócsatározások folynak a tömegtájékoztatási eszközökben, az írott és elektronikus sajtóban, sőt az Internet segítségével a belső élet szabályozásáról, a demokrácia értelmezéséről, a globalizációról, a terrorizmus értelmezéséről, a műholdas televíziós adások nézésének engedélyezéséről, a privatizációról, a piacgazdaságról, stb. A nyugati értelemben vett konzervatív, illetve a diktatórikus arab országok nehezebben tudják távoltartani saját lakosságukat a többi arab országban folyó eseményektől és azok közvetlen hatásaitól.

Az arabközi kapcsolatok rendezésére, javítására és szabályozására 1945-ben létrehozták az Arab Ligát. A Liga Alapokmánya célul tűzte ki a tagországok közötti kapcsolatok erősítését beleértve a kereskedelmi cserét, a vámtarifát, a pénzforgalmat, a közlekedést, stb. 1964. szeptember 24-én pedig a kairói arab csúcsértekezlet jóváhagyta az Arab Közös Piacról szóló megállapodást.[10] Azóta 45 év telt el, több száz csúcs- és miniszter szintű értekezlet volt, amelyek érintették a közös gazdasági ügyeket, és hangsúlyozták az együttműködést. A gyakorlatban szinte nem történt semmi lényeges.

Az arab országok főbb gazdasági- társadalmi mutatói

A fent említett kérdések mellett a gazdasági kérdések sem elhanyagolhatók. Az Arab Ligának jelenleg 22 tagja van (Algéria, Bahrein, Comore-szigetek, Dzsibuti, Egyesült Arab Emirátusok, Egyiptom, Irak, Jemen, Jordánia, Kuvait, Libanon, Líbia, Mauritánia, Marokkó, Omán, Nyugati Part és a Gázai övezet, Katar, Szaúd-Arábia, Szomália, Szudán, Szíria, Tunézia). Becslések szerint az arab országok lakossága mintegy 310 millió volt 2005-ben, ami a világ lakosságának öt százaléka.[11] A munkaképesek száma 112 millió fő (2004-ben), a munkanélküliek aránya pedig 15 százalék. Az előrejelzések szerint az arab országok lakosságának a száma 2010-ben 360 és 2015-ben 397 millió fő lesz.

A látszólagos gazdagság ellenére az életszínvonal és az életminőség nagyon alacsony az arab országok többségében. Az arab országok egy része jelentős adósságot halmozott fel, amelyből a nyugati országok bizonyos összeget elengedtek, amikor azok 1991 elején az Egyesült Államok és szövetségesei oldalán harcoltak Irak ellen.

Az arab országok gazdaságai az olajárrobbanás (1973) óta együttesen jelentős növekedési ütemeket produkálnak. A folyóáron számított GDP adatai töretlen növekedésről tanúskodnak az utóbbi 16 évben.

---

[9] Huszein MAALOOM (egyiptomi író és kutató): *Az arab megbékélés és a jelenkori arab valóság problémáival való szembekerülés.* http://www.alkhaleej.co. (Letöltve: 1998.11.16.)

[10] Dr. Jamal ALMUHAIDA [2006]: *A Közös Arab Piac álma…sok évi tehetetlenség.* http://www.alittihad.net/

[11] *Az egységes arab gazdasági beszámoló*. [2006], Arab Liga, Kairó.

4. számú táblázat:

A GDP alakulása az arab országokban 1985 és 2006 között (folyó árakon)[12]

Év	milliárd USD
1985	375,1
1990	466,2
1995	531,3
2004	878,8
2005	1066,5

A fenti táblázat és általában azok az adatok, amelyek az arab országok összességére vonatkoznak, nem tükrözik a többség valós helyzetét. Az olajexportálók mutatói erőteljesen javítják az átlagokat.

5. számú táblázat: Az arab gazdaságok ágazati megoszlása (termelési tényezők költségén, százalékban)[13]

Megnevezés	GDP megoszlása (év)			Kitermelőipar nélküli GDP[14] (év)		
	1985	1995	2005	1985	1995	2005
1. Árutermelő ágak	56,2	51,3	61,6	40,2	39,8	37,0
Mezőgazdaság	9,2	13,1	6,7	12,5	16,2	10,9
Kitermelőipar	26,8	19,1	38,8	n.a.	n.a.	n.a.
Feldolgozóipar	9,4	10,8	9,8	12,9	13,3	16,0
Építőipar	9,9	6,8	6,3	13,6	8,4	10,3
2. Szolgáltatások	43,8	48,7	36,8	59,8	60,2	60,1

A fenti adatok azt mutatják, hogy az árutermelő ágak aránya a kitermelőipar nélküli GDP-ben 40 százalék körül volt. Ez az arány a gazdaság szerkezetében lévő torzulás kifejezője, ami még kifejezőbb az olajexportálók esetében. Ez azt jelenti, hogy az arab országok nagy mértékben támaszkodnak a világpiacra a belföldi szükségletek kielégítésében.

Az adatok forrásául szolgáló Egységes arab gazdasági beszámoló készítői (a kiadvány készítésében közreműködő szervezetek: az Arab Liga Titkársága, az Arab Pénzügyi Alap, a Gazdasági–Társadalmi Fejlesztési Arab Alap, az Olajexportáló Arab Országok Szervezete) azt hangsúlyozzák, hogy az arab országok gazdasági szerkezetében mutatkozó torzulások ellenére a többség jelentős vívmányokat valósított meg a gazdaság szerkezetének átalakításában.

---

[12] Forrás: 1. http://www.alkhaleej.co.ae/ray. (Letöltve: 1999.01.20.). 2. *Az egységes arab gazdasági beszámoló* [2006], p. 16. Arab Liga, Kairó.

[13] Forrás: 1. *Az egységes arab gazdasági beszámoló* [1997], 4. táblázat, p. 13. Arab Liga, Kairó. 2. *Az egységes arab gazdasági beszámoló* [2006], p. 23. Arab Liga, Kairó.

[14] A termelési tényezők árán (*at factor cost*) számított GDP százalékában a kitermelő iparágak hozzáadott-értéke nélkül.

A jövő kilátásai

Az arab nyelvű szakirodalomban nagyon sok írás foglalkozik a jövő kilátásaival. Az írások jellemzője az arab nyelv gazdagsága, a nyelvi fordulatok teljes tárának alkalmazása, a politikai kérdések dominanciája, de a fő jellemző a pesszimizmus, az arab akarat és az arab egység hiányának a megsiratása. Nem lehet konkrétumokkal találkozni, ami érthető is, mert valóban a térség jövője rejtélyes, kiszámíthatatlan, tele van aknákkal és előre nem látható buktatókkal.

Mi várható a közeli, belátható jövőben? Erre nem egyszerű válaszolni. Azonban az eddigi események, a történelmi tapasztalatok azt mutatják, hogy valóban nem lesz könnyű az arabok helyzete. Egyrészt egyre nagyobb a szakadék a gazdag és a szegény arab országok között, amelyet a szegények nem néznek jó szemmel, sőt követelik a részüket az isten áldásából (ez is egyik oka Irak és Kuvait közötti 1990-es konfliktusnak). Másrészt sok a megoldatlan probléma az arab országok és a szomszédjaik, illetve az arab országok között. A izraeli-palesztin konfliktus megoldása kézzelfoghatóvá vált egy ideig, de megint messzinek tűnik napjainkban.

Az arab országokat jobban foglalkoztatja az olajpiac és az olajárak jövőbeli alakulása. Egyetlen olajtermelő ország sem jutott el odáig gazdasága fejlesztésében, hogy nélkülözni tudja az olajbevételeket. A fejlődésben előre léptek az öbölmenti országok, különösen Kuvait és az Egyesült Arab Emirátusok. Az Öbölmenti Együttműködési Tanács országainak (Bahrein, Kuvait, Omán, Katar, Szaúd-Arábia, Egyesült Arab Emirátusok) olajtermelési kapacitásai 1998-ban a becslések szerint 17 millió hordó/nap volt, míg 2010-ben várhatóan 21,2 millió hordó/nap lesz.[15] Ezeknek az országoknak olajkészleteit 1400 milliárd hordóra becsülik. A földgáz területén előkelő helyet foglalnak. A biztos készleteket 23,4 trillió köbméterre becsülik, ennek 38,8 százaléka Katarban, 36,6 százaléka az Egyesült Arab Emirátusokban és 24,6 százaléka Szaúd-Arábiában található.

A jövő lényeges kérdése a térségben a vízmegosztás sikeres megoldása, hiszen a vizek forrásai nem arab országokban vannak. A kérdés jelentőségét mutatja, hogy 15 arab állam képviselői (a vízügyek felelősei és szakértői) 1997. november 26-án részt vettek Egyiptomban *Az arab vizek és a huszonegyedik század kihívásai* címet viselő konferencián. A résztvevők azt követelték, hogy tartsák tiszteletben a nagy folyók medencéjében fekvő országok történelmi jogait és érvényesítsék a nemzetközi szerződések, a nemzetközi jog, a jószomszédsági alapelvek és a diplomácia szabályait a vízmegosztás konfliktusaiban.[16] A konferencia azt hangsúlyozta, hogy a huszonegyedik század a víz körüli küzdelmek százada lesz, különösen a Közel-Keleten mivel csökken az egy főre jutó édesvíz mennyisége, nő a mezőgazdaság vízigénye, romlik a víz minősége, és a térség földrajzi fekvése miatt nagy a sivatag szárító hatása.

A víz kérdése közvetlen kapcsolatban áll a mezőgazdasággal és az élelmiszerek termelésével. A mezőgazdaságban dolgozik a népességnek mintegy 42 százaléka. A hazai termelés biztosítja az arab országok élelmiszerszükségletének mintegy 50 százalékát.[17] A mezőgazdaság jelentősége változó képet mutat. Van olyan arab ország, ahol tíz százalék körüli az exportban való aránya, de van, ahol ez 95 százalék. Részesedése az arab országok GDP-jében 1987-ben 5,7 százalék volt, 1997-ben már 13,3 százalék, és 2005-ben csak 6,7 százalék. Természetesen ezekből a számokból nem

[15] http://www.alittihad.net/today/tit/tit-904.html (Letöltve: 1998.11.16.)
[16] http://www.elshaab.com/01-12-1998/1.htm (Letöltve: 1998.11.16.)
[17] http://www.alkhaleej.co.ae/iq%207.html (Letöltve: 1998.11.16.)

lehet messzemenő következtetéseket levonni, mert folyóáras számok és az olajár növekedése nagy mértékben befolyásolja az arányokat. Az elméleti szakemberek és a politikusok kedvenc álma, hogy az arab országok önellátóvá válhatnak a mezőgazdasági termékekből és az élelmiszerekből, ha Szudánt teszik élelmiszerkosárrá. Ehhez hozzá lehet tenni, hogy Marokkó, Irak és Szíria jelentős mezőgazdasági területekkel rendelkeznek.

Az arab kormányokat és az egyszerű embereket is foglalkoztató kérdés: hogyan tovább, milyen eszközökkel és politikákkal lehet eljutni a fejlett gazdasági struktúrával rendelkező országok közelébe? A kérdés megválaszolása nem egyszerű a jelenlegi nemzetközi erőviszonyok között. A jelenlegi körülmények és adottságok tükrében az állapítható meg, hogy még több évtizedre van szükség a közel-keleti országok többségének ahhoz, hogy elérjék ezt a célt. Ebben a vonatkozásban nagy szerep hárul az olajexportból származó bevételek ésszerű felhasználására.

A közel-keleti olaj szerepe a világgazdaságban

A Közel-Keleten sokszor felteszik a kérdést: az olaj áldás-e vagy átok? A válasz: mind a kettő. Hiszen az olajexportból származó bevételeknek köszönhető, hogy az Arab Liga 22 tagországának GDP-je mintegy 800-1200 milliárd USA dollár attól függően, hogy mennyit adnak egy hordó olajért a nemzetközi piacon (Irán GDP-je 450-516 milliárd dollár)[18]. Ez lehet az áldás, mivel így az egyes közel-keleti országokban az egy főre jutó GDP többszöröse a fejlődő országokénak. Az egy főre jutó mutató az arab országok esetében nem fejezi ki a valódi helyzetet, mivel a jövedelem jelentős része csak egy szűk réteghez kerül és csak kisszámú olajexportáló arab országra vonatkozik. Az olajra vezethető vissza ugyanakkor az, hogy ott vannak az amerikai és más országok katonái Irakban, több öbölmenti arab országban, Afganisztánban, és több közép-ázsiai országban (akkor is az olaj az ok, ha a jelenlétnek egyéb okait említenek az érintett felek).

Eddig is a közel-keleti országok jelentős szerepet játszottak az olajtermelés- és export területén, de jelentőségük az utolsó pár évtizedben sokszorozódott, amikor világossá vált, hogy a térségben található a világ olajtartalékainak mintegy 65%-a. Ha ehhez hozzáadjuk a Kaszpi-tenger térségének tartalékait, akkor már a világtartalékainak 75%-áról beszélhetünk. Az utolsó években, hónapokban egyre többet beszélnek arról, hogy nem sokára bekövetkezik a „globális olajválság”, ez, pedig gazdasági, társadalmi, geostratégiai válsághoz fog vezetni az egész világon.

Az olaj részesedése a világ energia felhasználásában jelenleg mintegy 40 százalék (a széné 25 százalék, a földgázé 24 százalék). Becslések szerint 2035-ben az olaj iránti kereslet a jelenlegi 80-82 millió barrel/napról 140 millió barrel/napra fog nőni[19]. A földgáz iránti szükséglet ugyanakkor 120 százalékkal, a szén iránti szükséglet, pedig 60 százalékkal fog majd nőni. Ezek óriási számok, és gondolkodásra késztetik a jövővel foglalkozó szakembereket. Gyors és határozott cselekvést igényelnek azoktól, akik politikai döntési helyzetben vannak. A nagy kérdés az, hogy honnan és hogyan biztosíthatóak ezek a pótlólagos szénhidrogén energiák? Ez adhatja az első számú magyarázatát annak, hogy miért lépett fel Washington olyan határozattan Afganisztánban és Irakban George W. Bush elnöksége alatt.

---

[18] Vásárlóerő-paritáson

[19] http://iraq4all.org (Letöltve: 1998.11.16.)

Az utolsó évtizedben a világ mintegy 24 milliárd barrel olajat használt fel évente. Ezzel szemben mindössze tízmilliárd barrel megújuló olajat talált. Az olaj iránti kereslet nő, különösen Kína és India részéről, és közben csökken az eddig megismert és biztosra vehető olajtartalékok mennyisége és a kitermelési kapacitás.

6. számú táblázat: Olajtartalékok, olajtermelés és olajfogyasztás rangsora a világban 2001-ben[20]

Rangsor	**Tartalékok (millió barrel)**	**Termelés (millió barrel/nap)**	**Fogyasztás (millió barrel/nap)**
1	Szaúd-Arábia: 261.750	Szaúd-Arábia: 8.528	USA: 19.993
2	Irak: 112.500	USA: 8.091	Japán: 5.423
3	Egyesült Arab Emirátusok: 97.800	Oroszország: 7.014	Kínai Népköztársaság: 4.854
4	Kuvait: 96.500	Irán: 3.775	Németország: 2.814
5	Irán: 89.700	Mexikó: 3.560	Oroszország: 2.531
6	Venezuela: 77.685	Norvégia: 3.408	Dél-Korea: 2.126
7	Oroszország: 48.573	Kínai Népköztársaság: 3.297	Brazília: 2.123
8	Líbia: 29.500	Venezuela: 3.137	Kanada: 2.048
9	Mexikó: 26.941	Kanada: 2.749	Franciaország: 2.040
10	Nigéria: 24.000	Egyesült Arab Emirátusok: 2.550	India: 2.011
11	Kínai Népköztársaság: 24.000	Egyesült Királyság: 2.540	Mexikó: 1.932
12	USA: 22.045	Irak: 2.377	Olaszország: 1.881
13	Katar: 15.207	Nigéria: 2.223	Egyesült Királyság: 1.699
14	Norvégia: 9.947	Kuvait: 1.838	Spanyolország: 1.465
15	Algéria: 9.200	Brazília: 1.589	Szaúd-Arábia: 1.415
16	Brazília: 8.465	Algéria: 1.486	Irán: 1.109
17	Omán: 5.506	Líbia: 1.427	Indonézia: 1.063
18	Kazahsztán: 5.417	Indonézia: 1.384	Hollandia: 881
19	Angola: 5.412	Omán: 964	Ausztrália: 879
20	Indonézia: 5.000	Argentína: 825	Tajvan: 846
Összesen	Világ: 1.032.132	Világ: 75.226	Világ: 75.988

Az adatok jobb megértéséhez és szemléltetéséhez azt kell tudni, hogy Magyarország napi olaj fogyasztása 2001-ben 140 000 barrel volt, és olajtermelése ebben az évben 40 000 barrel volt.[21]

A fenti táblázat adatai alapján jól látható, hogy az olaj termelése és fogyasztása sok ország esetében nem esik egybe és nagy a különbség a két adat között. Az adatok évről évre változnak, a rendelkezésre álló legfrissebb részletes adatok 2005-ra vonatkoznak.

[20] Forrás: http://www.scaruffi.com/politics/oil.html (Letöltve: 2008. 03. 26.)
[21] www.geocities.com (Letöltve: 1998.11.16.)

7. számú táblázat: Olajtartalékok, olajtermelés és olajfogyasztás a világban 2005-ben[22]

Tartalékok (millió barrel)	**Termelés (millió barrel/nap)**	**Fogyasztás (millió barrel/nap)**
Szaúd-Arábia: 264.200	Szaúd-Arábia: 11.035	USA: 20.655
Irak: 115.000	USA : 6.830	Japán: 5.451
Egyesült Arab Emirátusok: 97.800	Oroszország: 9.951	Kínai Népköztársaság: 5.360
Kuvait: 101.500	Irán: 4.049	Németország: 2.586
Irán: 137.500	Mexikó: 3.759	Oroszország: 2.753
Venezuela: 79.700	Norvégia: 2.969	Dél-Korea: 2.308
Oroszország: 74.400	Kínai Népköztársaság: 3.627	Brazília: 1.819
Líbia: 39.100	Venezuela: 3.007	Kanada: 2.241
Mexikó: 13.700	Kanada: 3.047	Franciaország: 1.961
Nigéria: 35.900	Egyesült Arab Emirátusok: 2.751	India: 2.485
Kínai Népköztársaság: 16.000	Egyesült Királyság: 1.808	Mexikó: 1.978
USA: 29.300	Irak: 1.820	Olaszország: 1.809
Katar: 15.200	Nigéria: 2.580	Egyesült Királyság: 1.790
Norvégia: 9.700	Kuvait: 2.643	Spanyolország: 1.618
Algéria: 12.200	Brazília: 1.718	Szaúd-Arábia: 1.891
Brazília: 11.800	Algéria: 2.015	Irán: 1.659
Omán: 5.600	Líbia: 1.702	Indonézia: 1.168
Kazahsztán: 39.600	Indonézia: 1.136	Hollandia: 1.071
Angola: 9.000	Omán: 780	Ausztrália: 845
Indonézia: 5.900	Argentína: 725	Tajvan: 884
Kanada: 16.500	*Kazahsztán: 1.364*	
Katar: 15.200	*Katar: 1.097*	
Szíria: 3.000	*Szíria: 469*	
Angola: 9.000	*Jemen: 426*	
Ausztrália: 4.000	*Angola: 885*	
India: 5.900	*Egyiptom: 1.242*	
	Ausztrália: 554	
	India: 784	
	Malajzia: 828	
Világ: 1.200.700	Világ: 81.088	Világ: 82.459

A fenti táblázatból megállapítható, hogy a világ legfontosabb fogyasztója az Amerikai Egyesült Államok (24,6 százalék).Tehát 2005-ben a világ olajának egynegyedét fogyasztó ország a termelésnek csak nyolc százalékát adta. Még ennél is figyelemre méltóbb adat, hogy a világ olajtartalékainak mindössze 2,4 százaléka található az Egyesült Államokban.

[22] Forrás: *BP 2006 Stastical Review of World Energy*. A kurziválttal jelzett országok és a hozzájuk tartozó adatok nem szerepelnek az előző táblázatban.

8. számú táblázat: Olajtartalékok, olajtermelés és olajfogyasztás a világban 2005-ben (földrajzi, illetve gazdasági csoportok szerint százalékos megoszlás)[23]

Ország-csoport	Tartalékok	Termelés	Fogyasztás
USA	2,4	8,0	24,6
Észak-Amerika	5,0	16,5	29,5
Dél- és Közép-Amerika	8,6	9,0	5,8
Európa és Euroázsia	11,7	21,7	25,1
Közel-Kelet	61,9	31,0	7,1
Afrika	9,5	12,0	3,4
Ázsia-Csendes-óceáni térség	3,4	9,8	29,1
OECD	6,7	23,8	59,2
OPEC	75,2	41,7	n.a.
volt szovjet tagköztársaságok	10,2	14,8	4,9
EU (25)	n.a.	n.a.	18,3

A fenti táblázatból kiemelendő két adat: a világ feltárt olajtartalékainak közel kétharmada a Közel-Keleten található, és a termelés harmincegy százaléka ebből a térségből származott 2005-ben.

Belátható időn belül az arányok további változása várható. Továbbra is az Egyesült Államok marad a legnagyobb fogyasztó, Kína és India kereslete jelentősen növekszik.

A közel-keleti olaj most is fontos, de a jövő szempontjából még fontosabb. Ennek a térségnek olyan előnyei vannak az olaj kitermelés és szállítás szempontjából, amelyekkel egyetlen más terület sem tud versenyezni. Ha a világ racionálisan gazdálkodik az energiákkal, és nem következnek be váratlan természeti csapások, akkor az utolsó hordó olajat a Közel-Keleten fogják kitermelni (valószínűleg Irakban, mert az adatok egy része arról szól, hogy olajtartalékai nem a fent említett mennyiség, hanem mintegy 300 milliárd barrel, ami több mint Szaúd-Arábiáé). Az olaj mellett a Közel-Kelet adja a világ földgáz termelésének 12-15 százalék százalékát, és itt található tartalékainak 22 százaléka.

Az olaj mint energiaforrás verhetetlen más energiaforrásokkal szemben. Most az első helyen áll a világ energiaellátásában. Nagyon sok iparágban nyersanyagként és alapanyagként kerül felhasználásra. Könnyen szállítható messzi tájakra is, könnyen és viszonylag tisztán tárolható, valamint alacsony a kitermelési költsége és magas a hőértéke.

Egyes nyugati írások arra buzdítanak, hogy mindent meg kell tenni annak érdekében, hogy minél kisebb legyen a közel-keleti olajtól való függés. Ez a szándék politikailag magyarázható, de a gazdasági, a geológiai paraméterek mégis a közel-keleti olaj mellett szólnak. A közel-keleti olajmezők vastagsága 1000 láb körüli, ezzel szemben más területeken csak 200 láb körüli. A Kaszpi-tengeri olajtartalékokkal együtt a világ olajtartalékainak mintegy 75 százaléka található ebben a két térségben. A Közel-Kelet fölrajzilag a világ közepén fekszik, ha figyelembe vesszük a nagy fogyasztók fölrajzi fekvését. A fő termelő országok fontos vízi utak közelében vagy partján vannak, ami gazdaságossá teszi a szállítást. Az olajkutak közel vannak a kikötőkhöz. A kutak hozama óriási, hiszen ebben a térségben átlagosan napi 17.000 barrel, az USA-ban, pedig 3.500 barrel. A kutak mélysége átlagosan 7.000 láb, az Egyesült Államokban

[23] Forrás: BP 2006 Stastical Review of World Energy

22.000 láb. A kitermelési költségek sokkal alacsonyabbak a világ más régióihoz viszonyítva, mert nem mélyek a kutak, nagy az egy kút napi termelése, alacsonyak a munkabérek, közel vannak a kikötök, és viszonylag közel vannak a fő fogyasztó piacok.

Az OPEC-en belül Szaúd-Arábia áll az első helyen minden tekintetben (termelés export és tartalékok). Egyes elemzések Irakot tekintik a jövő csillagának, amennyiben siker koronázza Washington terveit és szándékait. Az 1991-es háború előtt Irak napi termelése 5,3 millió barrel volt. Az amerikaiak becslése szerint ez elérte volna a dupláját 2010-ben. Ha ez bekövetkezik, akkor Irak, amelyik sok szállal kötődik már az Egyesült Államokhoz (így állítólag amikor Rice külügyminiszter titkos megállapodást írt alá az iraki kormánnyal, hogy az iraki olaj 40 százaléka fölött Washington rendelkezik majd 25 évig!). Tehát, ha sikerül a termelést ilyen szintre emelni, akkor könnyen kezelhető és irányítható az olaj világpiaci ára. Az OPEC szétzilálásával, az USA katonai-technológiai képességével évszázadig, vagy annál is tovább tartana kezében az olaj-kérdést.

Szélesebb geopolitikai lehetőségek nyílnak az USA előtt, kezében lesz az arab olaj jelentős része, amely nélkülözhetetlen Kína és Európa számára. Tehát elvileg az USA felhasználhatja az olajat céljai megvalósítására Kína és Európa vonatkozásában is.

Felhasznált irodalom

ALMUHAIDA, Dr. Jamal [2006]: *A Közös Arab Piac álma…sok évi tehetetlenség.* http://www.alittihad.net/ (Letöltve: 2007. 03. 05.)

Az egységes arab gazdasági beszámoló [1997]. Arab Liga, Kairó.

Az egységes arab gazdasági beszámoló [2006], Arab Liga, Kairó.

BP 2006 Stastical Review of World Energy.

CIA Factbook, www.cia.gov/cia/publications/factbook(Letöltve: 2005.09.19.)

http://odci.gov/cia/publicatins/ (Letöltve: 2007. 01. 29.)

http://www.alkhaleej.co.ae/ray. (Letöltve: 1999.01.20.)

http://www.alittihad.net/today/tit/tit-904.html (Letöltve: 1998.11.16.)

http://www.elshaab.com/01-12-1998/1.htm (Letöltve: 1998.11.16.)

http://www.alkhaleej.co.ae/iq%207.html (Letöltve: 1998.11.16.)

http://iraq4all.org (Letöltve: 1998.11.16.)

http://www.scaruffi.com/politics/oil.html (Letöltve: 2008. 03. 26.)

MAALOOM, Huszein: *Az arab megbékélés és a jelenkori arab valóság problémáival való szembekerülés.* http://www.alkhaleej.co. (Letöltve: 1998.11.16.)

RICHARD, Alan [1986]: *Az arab mezőgazdaság következő évtizede: ígéretes látásmód vagy óhajok foszlányai.* Az Arab Egység Tanulmányok Központja. Bejrút, 1986. október. www.geocities.com (Letöltve: 1998.11.16.)